

İlyas TEKİN
Eğitimci/Yazar (E.Milli Eğt.Md)

Dünyaya Gelişi ve Dünyadan Ayrılışı Mucize Olan Peygamber İsa (As) -I-

GİRİŞ: Bir yılı daha bitirip yeni bir yıla girmiş bulunuyoruz. Hayırlara vesile olsun inşallah. **İsa (as)'in doğum gecesi diye kutlanan yılbaşının, aslında ne bizimle ve ne de onun doğumuyla bir ilgisi yoktur.** Zira onun doğumuyla ilgili değişik tarihler verilmektedir. Ancak bunların içinde 1 Ocak yoktur. **O gece yapılması gereken, bir nefis muhasebesi, geçen yılın değerlendirilmesi ve gelecek yılın planlamasıdır.** Bu yazımızda, **İsa (as)'in mucize olan doğumu, diğer mucizeleri ve yine bir mucize olarak göklere yükseltilişinden bahsedeceğiz.**

a) İsa (as)'in doğum tarihi:

Miladi Takvim, İsa (as)'in doğumunu (0) başlangıç olarak esas alır. Fakat **İsa (as)'in doğduğu yıl kesin olarak bilinmemektedir.** **İsa (as)'in doğumunu, milattan önce 5. yılın sonu veya 4. yılın başı olarak kabul etmenin daha uygun olduğu** ağırlık kazanmaktadır.¹

İsa (as)'in doğduğu ay ve gün konusunda da kesin bilgi yoktur. Batı kiliselerince kabul edilen 25 Aralık, ilk defa IV. yüzyılda doğum günü olarak kutlanmıştır. Bu konuda kiliseler arasında da ihtilaf vardır. Bazıları, 25 Aralık'ı doğum günü olarak kabul ederken, 18, 19 Nisan'ı, 29 Mayıs'ı veya 28 Mart'ı ileri sürenler de vardır. **Batı kiliseleri, 25 Aralık'ı doğum günü Noel (İsa (as)'in doğum günü) kabul edip kutlarken; Doğu ve Ermeni kiliseleri ise, 6 Ocak'ı kabul etmektedirler.**²

Aslında putperest inanç ve efsanelerine dayanan ve **Hıristiyanlığa** sonradan giren Noel, günümüzde bir **Hıristiyan** bayramı şeklinde kutlanmakla birlikte bu güne mahsus unsurlar, **Batı** kültürünün yayılması ile **Hıristiyan** olmayan ülkelerde de bazıları tarafından birer tüketim ve eğlence fırsatı olarak kabul edilmektedir. İlginç olan ise, aşırı tüketime ve eğlenceye dönüştüğü için pek çok Hıristiyan tarafından da eleştirilmesidir.³

b) İsa (as)'in doğumu bir mucizedir.

Bütün peygamberlerin bir görevi de son peygamber Hz.**Muhammed**'i (sa) ümmetlerine bildirmek ve ona yetiştikleri takdirde ona iman ve yardım etmektir. Hz.Allah (cc) hepsinden söz almış ve hepsi de söz vermiştir.⁴

Bunun gibi, **“kendisinden önce gelen Tevrat'ı tasdik edici ve kendisinden sonra gelecek olan ve (İncil'de) ismi Ahmed olan peygamberimizi müjdeleyici olarak gönderildiğini açıklayan”**⁵ **İsa (as), Kur'an-ı Kerim'de “ulul-azm”** diye bahsedilen beş büyük peygamberden (Hz. Muhammed, Nuh, İbrahim, Musa ve İsa as) biridir⁶ ve Musa (as) gibi İsrailoğullarına gönderilmiştir.⁷

15 sûrede 93 âyeti kerimede ismi veya bir sıfatı ile geçmektedir. Ağırlıklı olarak **Âli İmrân, Mâide** ve **Meryem** sûrelerinde doğumunun müjdelenmesi, dünyaya gelişi, mucizeleri, dünyadan ayrılarak göklere yükseltilmesi ile ilgili bilgi verilmektedir. Hem **“İsa”**, hem **“İbni Meryem”** (Meryem'in oğlu) ve hem de **“Mesih”** olarak adlandırıldığı gibi, başka isimlerle de anılmakta ve kendisine çok sayıda unvan verilmektedir. 25 defa **“İsa”**, 16'sı **“İsa”** kelimesiyle birlikte olmak üzere 23 defa **“İbni Meryem”**, 11 yerde **“Mesih”** şeklinde geçmektedir.⁸ Ancak Kur'an-ı Kerim'deki **“Mesih”** kelimesi, **Hıristiyanların** bu kelimeye yüklediği manada değildir.⁹

c) Beşeriyetin yaratılmasında 4 çeşit görülmektedir.

- 1-Anne-baba olmadan yaratılma, **Âdem (as)** gibi.
- 2- Anne-baba olmaksızın erkekten yaratılma, **Havva** vâlidemiz gibi.
- 3- Babası olmadan sadece anneden yaratılma, **İsa (as)** gibi.
- 4- Anne-babadan yaratılma ki, genel kural budur.

İlk 3 madde, istisna olup Allah Teâlâ'nın kudretinin her şeye yeteceğinin örneğidir.¹⁰

İlk insan ve ilk peygamber, Âdem (as) ile Havva validemizden sonra genel kurala uymayan ve bir istisna olarak İsa (as)'in babasız doğması/yaratılması, Kur'an-ı Kerim'de Âdem (as)'a benzetilir.

“Şüphesiz Allah nezdinde İsa'nın durumu, Âdem'in durumu gibidir. Ki, (hiç yokken) onu topraktan yarattı, sonra 'OL' dedi, hemen oluverdi.”¹¹

Bu âyeti kerimenin sebebi nüzulü şöyledir:

Necran'dan gelen Hıristiyan heyeti, peygamberimizin huzurunda karşılıklı konuşuyorlardı. Dediler ki: **“Mademki İsa'nın beşerden bir babası yoktur, o halde Allah onun babası olması gerekir.”** İşte bunun üzerine bu âyeti kerime indirildi.¹² Yani Âdem (as)' ile Havva validemizin annesi ve babası yoktu. Allah Teâlâ nasıl onları anne-baba olmadan yarattıysa; bu durum bütün insanlık tarafından böyle kabul ediliyorsa, annesi olan İsa (as)'i neden babası olmadan yaratmasını? Bu çok daha kolaydır.¹³ Allah Teâlâ bir şeye **“OL”** dedi mi, hemen oluverir.¹⁴

d) İsa (as)'in doğumuyla ilgili âyeti kerimeler:

Melekler Hz. Meryem'e şöyle demişlerdi: **“Ey Meryem! Allah sana kendisinden bir Kelime ile müjde veriyor. Adı Meryem oğlu İsa'dır, Mesih'tir; dünyada da ahirette de itibarlı ve Allah'ın kendisine yakın kullarındandır. O, Salihlerden olarak, beşikte iken de olgunluk halinde de insanlarla konuşacaktır.”**¹⁵

Buradaki **“bir kelime”** ile **“kün”** yani **“OL”** emri kastedilmiş olabilir. O'nun **“OL”** buyurmasıyla dünyaya gelecektir. Adı İsa (as), **“Meryem oğlu”** ile **“Mesih”** lakabı ve bir vasfıdır.¹⁶ Fakat sadece bir kelimedenden ibaret de değildir. **“Vecih”** yani kuvvetli, itibarlı ve şeref sahibidir. Dünyada nübüvvet, ahirette şefaet ve cennette derecesinin yüksekliğidir.¹⁷ **“Mukarreb”** yakın, derecesi pek yüksek, göklere ref edilecektir; hemen sonra da **“Salihlerden/iyilerdendir.”** cümlesi geliyor.¹⁸

Âyeti kerimede geçen **“Kehlen”**, **“olgunluk çağında konuştuğu gibi”** demektir. Beşikte sabi iken konuşması bir mucizedir.

İnsanın en olgun çağı 30-40 yaş arasındır. İsa (as)'a, 30 yaşında iken vahiy geldi ve **İncil** nazil oldu.¹⁹ Otuz üç buçuk yaşlarında semaya yükseltildiğine göre; denilmiştir ki, bu âyeti kerime, semaya yükseltildikten sonra, tekrar yeryüzüne inerek insanlarla konuşacağına delalet eder. Çünkü onun olgunluk çağına tam olarak girmiş olması semaya refinden sonradır.²⁰

(Geniş olduğu için bu hususa şimdilik girmiyoruz, II. bölümde kısmen temas edeceğiz.)

“Meryem dedi ki: ‘Rabbim, bana bir erkek değmediği halde nasıl çocuğum olur?’ (Cebrail (as) söylese de) **Allah şöyle buyurdu: İşte böyledir, Allah dilediğini yaratır. Bir işe hükmedince ona sadece ‘OL’ der; o da hemen oluverir. Allah ona kitabı/yazmayı, hikmeti, Tevrat'ı ve İncil'i öğretecektir.”**²¹

Âyeti kerimeler böyle devam ediyor. Melekler ona İsa (as)'in doğumunu müjdeleyince, hayretle: **“Ben evli değilim, bu bir evlilik sonucu mu olacak, yoksa evlenmeden nasıl olacak? Benim durumum buna engeldir.”** demek istiyordu. Her şey, Allah Teâlâ'nın, koyduğu belli kanun ve kurallara göre cereyan eder; fakat dilerse genel kanun ve kurallara aykırı olarak O'nun **“OL”** buyurması, o şeyin hemen oluvermesi için yeterlidir. Bu şaşılacak bir şey değildir!²²

Allah Teâlâ, ona kitabı, yazı yazmayı, ilahi kitaplara vakıf olmayı öğretecektir. Hikmeti de, amele, itikada, güzel ahlaka ve saireye ait ilimleri; **Tevrat** ve **İncil** ile semavî kitapların ahkâmını ve muhteviyatını talim, ilham ve ihsan buyuracaktır. Bütün bunlar Hz. Meryem'e bildiriliyor, vahyediliyor.²³

e) Meryem sûresi:

Bilindiği üzere Kur'an-ı Kerim'de **Meryem** sûresi vardır. Bu sûrenin 16. âyetinden 40'a kadar İsa (as)'in doğumundan bahsedilir. Şüphesiz ki âyeti kerimeler bir konuyu açıklarken, pek çok hususa da işaret eder. Herkes, diğer âyeti kerime ve hadisi şeriflerle birlikte, bilgi, anlayış ve kavrayış seviyesine göre istifade eder.

“Hz. Meryem, ailesinden ayrılarak doğu tarafına bir yere çekilmişti.”²⁴

Buradaki **“doğu tarafı,”** müfessirlerin beyanına göre, **Mescidi Aksa'nın doğusu** yahut evinin doğu tarafıdır; bu sebeple **Hıristiyanların** kible olarak doğu tarafına yöneldikleri ifade edilir.²⁵

“Meryem onlarla kendi arasına bir perde çekmişti. Derken, biz ona ruhumuzu gönderdik de o, kendisine tamamen bir insan şeklinde göründü.”²⁶

İbadetine engel olmayacak tenha bir yer seçmişti. “**Ruhumuz**”dan maksat **Cebrail** (as)’dır, Kur’an-ı kerim’de ondan “**ruh**” diye de bahsedilir.²⁷ İşte korkmasın ve sözünü anlasın diye Hz. Allah (cc), **Cebrail** (as)’i insan kılığında gönderdi.²⁸

Hız. **Meryem**, karşısında onu insan gibi görünce ve: “Allah’tan korkan birisi isen (bana dokunma)” deyince; “**Ruh/Cebrail: ‘Ben, yalnızca sana tertemiz bir erkek çocuk bağışlamak için Rabbinin gönderdiği bir elçiyim’ dedi.**”²⁹

“**Meryem: ‘Bana hiçbir insan dokunmadığı ve iffetsiz bir kadın da olmadığım halde, benim nasıl çocuğum olabilir?’ dedi.**”³⁰

“**Cebrail, evet öyle, ‘Rabbin buyurdu ki, o benim için çok kolaydır. Çünkü biz onu insanlara bir mucize ve kendimizden bir rahmet kılmak için takdir ettik. Bu, zaten (ezelde) hükme/karara bağlanmış bir iştir.’ dedi. Böylece Meryem ona hamile kaldı. Onunla (karnındaki çocukla) uzak bir yere çekildi. Doğum sancısı onu bir hurma ağacına dayanmaya yöneltti. ‘Keşke bundan önce ölseydim de unutulup gitseydim!’ dedi.**”³¹ Yukarıda bahsedildiği gibi, **Cebrail** (as) Hz. **Meryem**’e müjdeyi vermiş, daha sonra Allah Teâlâ’nın ruhundan üflemiş ve **İsa** (as)’a hamile kalmıştır.³²

Müfessirlerin belirttiğine göre, **Âdem** (as)’in yaratılmasında olduğu gibi,³³ müjdeyi getiren **Cebrail** (as), onun gömleğinin yakasından, yeninden veya uzaktan üflemiş ve Hz. **Meryem** hamile kalmıştır.³⁴

“(Hz. Meryem üzgün ve endişeli bir halde iken) **biri** (Cebrail yahut mucize olarak İsa (as) ağacın altından şöyle seslendi: ‘**Üzülme, Rabbin senin alt tarafından bir su arku/ırmak akıttı. Hurma ağacını kendine doğru silkele ki, üzerine taze, olgun hurma dökülsün. Ye, iç. Gözün aydın olsun. Eğer insanlardan birini görürsen, de ki: ‘Şüphesiz ben Rahman’a oruç (susmayı) adadım; artık bugün hiçbir insanla konuşmayacağım.**”³⁵

Susuz ve kuru bir yerden bir ırmak akmaya ve kış mevsiminde kurumuş, meyvesi olmayan ağaç, hemen yeşererek taze hurmalar vermeye

başlamış. Ben artık oruca niyet ettim, kimseyle konuşmayacağım; ben sadece meleklerle konuşurum ve Rabbime niyaz ve münacatta bulunurum, dedi.”³⁶

f) Beşikte konuşması:

Hız. Meryem, İsa (as)’i dünyaya getirdikten sonra, kavminin yanına dönünce ve kavmi, bâkire olan Hz. Meryem’i kucığında çocukla görünce, çocuğun gayri meşru bir ilişkinin sonucu olduğunu iddia ettiler.

“**Nihayet onu (kucığında) taşıyarak kavmine getirdi. Dediler ki: ‘Ey Meryem, hakikaten sen iğrenç bir şey yaptın! Ey Harun’un kız kardeşi, senin baban (İmrân) kötü bir insan, annen (Henne) de iffetsiz bir kadın değildi.**”³⁷

Buradaki **Harun, Musa** (as)’in kardeşi peygamber olan **Harun** (as) da olabilir. Bu açık ve kesin değildir. Zira **Harun** (as), ondan yaklaşık bin sene önce yaşamıştır. Hz. **Meryem** onun neslinden dünyaya gelmiş olduğu için böyle büyük bir zatın kız kardeşi diye yâd edilmiş olabilir. Veya muhtemelen onun zamanında yaşayan iyi bir insan yahut kardeşi de olabilir; Hz. **Meryem** de onun gibi iyi hal sahibi olduğundan “**Harun’un kız kardeşi**” demiş olabilirler.³⁸

“**Bunun üzerine Meryem çocuğu gösterdi.**”³⁹

Ona sorsunlar, bilgi alsınlar diye. Çünkü kendisine iftira ediyor ve inanmıyorlardı. Hatta **İsrailoğulları**, Hz. **Meryem**’i zina ettiği iddiasıyla taşıyıp öldürmek için ellerine taş almışlardı. İyi ama yeni doğmuş bebek nasıl anlar ve nasıl konuşur? Bu sebeple şöyle dediler:

“**Biz beşikteki bir sabi ile nasıl konuşuruz?**”⁴⁰

Müstakbel resul olan bebek, Allah Teâlâ’nın verdiği konuşma kabiliyeti ile konuştu. Allah (cc) konuşurursa, yeni doğan bebek de konuşur. Konuştu ve 30-33. âyeti kerimelerdeki cümleleri söyledi:

“**Şüphesiz ben, Allah’ın kuluyum. O, bana kitabı (İncil’i) verdi ve beni peygamber yaptı. Nerede olursam olayım, O, beni mübarek kıldı; yaşadığım sürece bana namazı ve zekâtı emretti. Beni anneme saygılı kıldı (babası olmadığı için burada baba yok, aslında anne-babaya saygı esastır); beni azgın bir zorba yapmadı. Doğduğum gün, öleceğim gün ve diriltileceğim gün selam (esenlik) banadır.**”⁴¹

İsa (as) konuşunca taşları bıraktılar.⁴² Burada onu ilah kabul edenlere açık bir cevap ve reddiye vardır. Yani ben insanım, (hâşâ) ilah/tanrı değilim, ben de bir gün öleceğim, fakat selamette kalacağım. Bu ifade, daha sonra ortaya çıkacak olan, onu “**astılar-öldürdüler**” iddialarına da cevap niteliğindedir. Daha beşikte iken neler söylüyor! Kesin olacağı için mazi sigasiyle (geçmiş zaman kipiyle) konuşuyor. Allah Teâlâ, öğretir ve konuşturursa, olmaması için hiçbir neden yoktur! O kadar.

“**İşte, hak söze göre, hakkında şüpheye, ihtilafa düştükleri Meryem oğlu İsa budur.**”⁴³ Kimisi ona “**Allah’ın oğlu**”, kimisi de “**ilah/tanrı**” diyerek ihtilafa düşmüşlerdi.⁴⁴ Hâlbuki O, onların deyimiyle hâşâ “**Allah’ın oğlu**” değil; gerçekte Hz. “**Meryem’in oğlu, Allah’ın kulu ve resulüdür.**”

İsrailoğullarının küfre düşmelerinin sebeplerinden birisi de,⁴⁵ namusunu bir kale gibi koruyan⁴⁶ Hz. **Meryem’e** zina isnat ve iftira etmeleiydi.⁴⁷

g) **İsa** (as)’in mucizeleri:

Onun doğumu, baştan sona mucizedir. Kur’an-ı Kerim’de anlatılan diğer mucizeleri:

a) **Beşikte iken olgun bir insan gibi konuşması,**⁴⁸

b) **Çamurdan yaptığı kuş şekline üfleyip onu canlandırması,**⁴⁹

c) **Anadan doğma körü ve alacalıyı iyileştirmesi,**⁴⁵⁰

d) **Ölüleri diriltmesi,**⁵¹

e) **Evlerde yenilen ve biriktirilen şeyleri haber vermesi,**⁵²

f) **Semadan sofranın indirilmesi.**⁵³

Bunca mucizeye rağmen inanmadılar. Sonunda **İsrailoğulları** tarafından öldürülmek istenirken göğe yükseltilmesi gibi hayatı mucizelerle dolu bir peygamberdir.⁵⁴

Kur’an-ı Kerim’den dinleyelim:

“**Allah şöyle buyurdu: Ey Meryem oğlu İsa! Sana ve annene verdiğim nimetimi hatırla. Hani seni mukaddes ruh (Cebrail) ile desteklemiştim; (bu sayede) sen beşikte iken de yetişkin çağında olduğun gibi insanlarla konuşuyordun. Sana kitabı (okuyup yazmayı), hikmeti, Tevrat ve İncil’i öğretmiştim.**

BENİM İZİNİMLE çamurdan kuş şeklinde bir şey yapıyordun da ona üflüyordun; hemen BENİM İZİNİMLE o bir kuş oluyordu. Yine BENİM İZİNİMLE anadan doğma körü ve alacalıyı iyileştiriyordun. Ölülerini BENİM İZİNİMLE (hayata) çıkarıyordun. Hani İsrailoğullarını (seni öldürmekten) engellemiştim; kendilerine apaçık deliller (mucizeler) getirdiğin/gösterdiğin zaman, içlerinden inkâr edenler, ‘bu ancak apaçık bir sihirdir.’ demişlerdi.”⁵⁵

Bu âyeti kerimelerde **İsa** (as)’a hitap, ahirette ona olacak hitabı hikâyeye ederek Hz. **Muhammed** (sa) ümmetine hitaptır; bize doğru yolu göstermektedir.⁵⁶

Şüphesiz bütün peygamberlerin mucizeleri ile evliyanın kerametleri, hep Allah Teâlâ’nın izniyle olur. Fakat dikkat edilirse “**kuş yapması ve ona üfleyerek can vermesi, körü ve alacalıyı iyileştirmesi ve ölüleri diriltmesi, hep Allah’ın (cc) izniyle oluyor**”; özellikle bunlarda bu kayıt var. Olağanüstü hadiseler mucize/keramettir. Bunlar, insanların gücünü aşan, onların yapmaları –tabiatta var olan genel kanun ve kurallara göre- mümkün olmayan şeylerdir. Ancak tabiat kanunlarının da düzenleyicisi olan Allah Teâlâ, kullarının kolayca iman etmelerini, hidayete kavuşmalarını temin maksadıyla peygamberlerine mucizeler, veli kullarına da kerametler lütfetmiştir. Ama hepsi, O’nun izni ve kudretiyle olur.⁵⁷

SONUÇ: Devamındaki âyeti kerimelerde; **İsa** (as)’in dünyaya gelişinin yegâne sebebi ve bütün mucizelerinin gayesi, şöyle özetleniyor: “**Allah’tan korkunuz ve bana itaat ediniz. Hiç şüphe yok ki, Allah hem benim ve hem de sizin Rabbinizdir. Binaenaleyh O’nu mâbûd tanıyınız, O’na ibadet ve kulluk ediniz. İşte “sıratı müstakîm” dosdoğru yol budur!**”⁵⁸ Demek ki o “**bir kelime**” ile müjdelenen **İsa** (as)’in ifade edeceği mana budur. Şu halde me-laikenin müjdesi ve Allah Teâlâ’nın takdiri ve vaadi, kuvveden fiile geçerek yerini bulmuştur.

II. Bölümde İsa (as)’in göklere yükseltilmesi, Hıristiyanlıktaki teslis inancı ve çirkin iddialara cevaplar.

1- Bkz. Harman, Ömer Faruk, İslâm Ansiklopedisi, TDV, İstanbul 2000, c: 22, s: 466.

2- Bkz. Harman, Ömer Faruk, İslâm Ansiklopedisi, TDV, İstanbul 2000, c: 22, s: 466.

3- Bkz. Harman, Ömer Faruk, İslâm Ansiklopedisi, TDV, İstanbul 2000, c: 33, s: 202.

4- Âli İmrân sûresi /3, âyet: 81, Bakara sûresi /2, âyet: 146. Bkz. Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 8, s: 125-132; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 90; Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 2, s: 1140-1141; Bilmen, Ömer Nasuhi, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri, İstanbul tarihsiz, c: 1, s: 405-406.

5- Saff sûresi /61, âyet: 6. Bkz. Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 2, s: 246; Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 7, 4928-4931.

6- Ahkaf sûresi /46, âyet: 35; Ahzâb sûresi /33, âyet: 7. Bkz. Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 2, s: 126, 208.

7- Âli İmrân sûresi /3, âyet: 49; Saf sûresi /61, âyet: 6

8- Abdülbâkî, Muhammed Fuad, el-Mu'cem'ül-Mufehres li Elfâz'il-Kur'an'l-Kerim, Beyrut tarihsiz, s: 494-495, 665, 666.

9- Bkz. Harman, Ömer Faruk, İslam Ansiklopedisi, TDV, İstanbul 2000, c: 22, s: 469.

10- Bkz. Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 88, 108; Bilmen, Ömer Nasuhi, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri, İstanbul tarihsiz, c: 4, s: 2012; Ebü'l-Fida, el-Bidaye ven-Nihaye, 1997-1417, c: 2, s: 416.

11- Âli İmrân sûresi /3, âyet: 59.

12- Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 8, s: 82-85; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 88; Konevî, Hâşiyetü'l-konevî alâ tefsiri'l-beydâvî, Beyrut 2001-1422, c: 6, s: 170-172; Bilmen, Ömer Nasuhi, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri, İstanbul tarihsiz, c: 1, s: 380; Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli, TDV, Ankara 2012, Komisyon, s: 56.

13- Bkz. Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 8, s: 82-85; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 88; Konevî, Hâşiyetü'l-konevî alâ tefsiri'l-beydâvî, Beyrut 2001-1422, c: 6, s: 170-172; Bilmen, Ömer Nasuhi, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri, İstanbul tarihsiz, c: 1, s: 380.

14- Yâsin sûresi /36, âyet: 82.

15- Âli İmrân sûresi /3, âyet: 45-46.

16- Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 86.

17- Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 2, s:1102.

18- Bkz. Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 8, s: 51-57; Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 2, s: 1102; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire

1965, c: 1, s: 86-87, 141; Bilmen, Ömer Nasuhi, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri, İstanbul tarihsiz, c: 1, s: 366.

19- Ebü'l-Fida, el-Bidaye ven-Nihaye, 1997-1417, c: 2, s: 472; Taberî, Tarih, Kahire tarihsiz, c: 1, s: 598; İbnü'l-Esîr, Kâmil, Beyrut 1987-1407, c: 1, s: 236.

20- Bkz. Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 8, s: 74-75; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 86-87, 141; Bilmen, Ömer Nasuhi, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri, İstanbul tarihsiz, c: 1, s: 366; Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 2, s: 1103; Ebü'l-Fida, el-Bidaye ven-Nihaye, 1997-1417, c: 2, s: 472, 508, 512, 515-516, 527.

21- Âli İmrân sûresi /3, âyet: 47-48.

22- Bkz. Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 8, s: 58-59; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 87; Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 2, s: 1103; Bilmen, Ömer Nasuhi, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri, İstanbul tarihsiz, c: 1, s: 367-368.

23- Bkz. Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 8, s: 58-59; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 86; Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 2, s: 1103-1104; Bilmen, Ömer Nasuhi, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri, İstanbul tarihsiz, c: 1, s: 369.

24- Meryem sûresi /19, âyet: 16.

25- Bkz. Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 21, s: 196-198; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 2, s: 17; Bilmen, Ömer Nasuhi, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri, İstanbul tarihsiz, c: 4, s: 2011; Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli, TDV, Ankara 2012, Komisyon, s: 305.

26- Meryem sûresi /19, âyet: 17.

27- Bakara sûresi /2, âyet: 87; Mâide sûresi /5, âyet:110; Nahl sûresi /16, âyet: 102; Meryem sûresi /19, âyet: 17. Bkz. Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 21, s: 196-198; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1,s: 35, 164, 310, c: 2, s: 17; Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 1, s: 412-413, c: 3, s: 1841, c: 5, s: 3125.

28- Bkz. Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 8, s: 197-198; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 2, s: 17; Bilmen, Ömer Nasuhi, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri, İstanbul tarihsiz, c: 4, s: 2011; Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli, TDV, Ankara 2012, Komisyon, s: 305.

29- Meryem sûresi /19, âyet: 18-19.

30- Meryem sûresi /19, âyet: 20.

31- Meryem sûresi /19, âyet: 21-23.

32- Âli İmrân sûresi /3, âyet: 45-46; Meryem sûresi /19, âyet: 17-22; Enbiyâ sûresi / 21, âyet: 91; Tahrîm sûresi / 66, âyet: 12.

33- Hicr sûresi /15, âyet: 29.

34- Bkz. Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 21, s: 198-205, c: 22, s: 218-219; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 2, s: 17; Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 5, s: 3367; c: 7, s: 4928-4935; Bilmen, Ömer Nasuhi, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri, İstanbul tarihsiz, c: 5, s: 2181, c: 8, s: 3777-3778; Harman, Ömer Faruk, İslam Ansiklopedisi, TDV, İstanbul 2000, c: 22, s: 469-470; İbnü'l-Esir, Kâmil, 1987-1407, c: 1, s: 237.

35- Meryem sûresi /19, âyet: 24-26.

36- Bkz. Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 21, s: 205-208; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 2, s: 17; Bilmen, Ömer Nasuhi, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri, İstanbul tarihsiz, c: 4, s: 2015; Ebü'l-Fida, el-Bidaye ven-Nihaye, 1997-1417, c: 2, s: 444.

37- Meryem sûresi /19, âyet: 27-28.

38- Bkz. Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 21, s: 208-210; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 2, s: 18; Bilmen, Ömer Nasuhi, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri, İstanbul tarihsiz, c: 4, s: 2017; Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli, TDV, Ankara 2012, Komisyon, s: 306.

39- Meryem sûresi /19, âyet: 29.

40- Meryem sûresi /19, âyet: 29.

41- Meryem sûresi /19, âyet: 30-33.42- Köksal, M. Asım, Peygamberler Tarihi, Ankara 2004, TDV, c: 2, s: 312.

43- Meryem sûresi /19, âyet: 34.

44- Bkz. Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 21, s: 210-220; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 2, s: 18; Bilmen, Ömer Nasuhi, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri, İstanbul tarihsiz, c: 4, s: 2020-2022.

45- Nisâ sûresi /4, âyet: 156.

46- Enbiya sûresi /21, âyet: 91; Tahrîm sûresi /66, âyet: 12.

47- Meryem sûresi /19, âyet: 27-28; Nisâ sûresi /4, âyet: 156. Bkz. Köksal, M. Asım, Peygamberler Tarihi, Ankara 2004, TDV, c: 2, s: 312.

48- Âli İmrân sûresi /3, âyet: 46; Mâide sûresi /5, âyet: 110; Meryem sûresi /19, âyet: 30.

49- Âli İmrân sûresi /3, âyet: 49; Mâide sûresi /5, âyet: 110.

50- Âli İmrân sûresi /3, âyet: 49; Mâide sûresi /5, âyet: 110.

51- Âli İmrân sûresi /3, âyet: 49; Mâide sûresi /5, âyet: 110.

52- Âli İmrân sûresi /3, âyet: 49.

53- Mâide sûresi /5, âyet: 112-115.

54- Bkz. Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 8, s: 59-65, c: 12, s: 130-142; ; Çakan, İ. Lütüfî-Solmaz N.Mehmet, Peygamberler ve Tevhid Mücadelesi, İstanbul 2008, s: 241-245; Harman, Ömer Faruk, İslam Ansiklopedisi, TDV, İstanbul 2000, c: 22, s: 471.

55- Mâide sûresi /5, âyet: 110; Âli İmrân sûresi /3, âyet: 49. Bkz. Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 12, s: 130-135; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1964, c: 1, s: 87, 163-164; Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 3, s: 1841-1843.

56- Bkz. Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 12, s: 130-135; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 164; Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 3, s: 1843.

57- Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 12, s: 130-135; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1964, c: 1, s: 87, 164; Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli, TDV, Ankara 2012, Komisyon, s: 125.

58- Âli İmrân sûresi /3, âyet: 50-51. Bkz. Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 2, s: 1104.